

תולדות

לשון פפול

בס"ד

1. **ואלה תולדות יצחק בן אברהם** (כה, יט)

2. **ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם...** (כה, יב)

3. **ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי...** (כה, כ)

4. **ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו** (כה, כא)

5. **כי עקרה הוא ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו.**

מד"ר "ששפך תפלות בעושר" (כה, כו) 'ויצחק בן ששים שנה'.

1. האם יצחק וישמעאל היו שוים בחשיבותם? ומדוע נאמר בשניהם 'ואלה תולדות'?
2. מהו כפל הלשון? ומדוע נזכר בפסוק שיצחק היה בנו של אברהם ואברהם אביו של יצחק?
3. מדוע בלית יצחק נאמר שאברהם 'הוליד' ולא כתוב "ילד"?
4. מדוע מצינת התורה ש-'אברהם הוליד את יצחק' ושרבקה היא 'בת בתואל הארמי'?
5. מדוע "שפך" יצחק תפלות? ומדוע רק אחרי שהיה נשוי עשרים שנה? מה אפשר ללמוד מכח תפלתו של יצחק?

תולדות

1. האם יצחק וישמעאל היו שוים בחשיבותם? ומדוע נאמר בשניהם 'ואלה תולדות'?

כתוב 'ואלה תולדות יצחק בן אברהם' וכן כתוב 'ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם' (בראשית כה, יב) מנוסח שונה זה היינו עלולים להבין ששני בני אברהם - יצחק וישמעאל שוים בחשיבותם. אך אצל ישמעאל הפתוב ממחר להוסיף 'אשר ילדה הגר המצרית שפחת שרה'. אף שהעבדה שלשניהם היתה אותו אב יכולה להטעות, הרי שלמעשה לא היתה להם אותו אב. באשר ישמעאל נולד, הוא נולד לאברהם, כלומר הוא נולד לאב לא נמול. יצחק נולד לאברהם - אב המון גוים.

ועדין יקשה, מדוע נאמר 'ואלה תולדות' בשניהם בלשון שונה? ובאר זאת הגר"י ניימן זצוק"ל ראש ישיבת אור ישראל, כי באמת אין הלשון שונה, ויש הבדלים בין הפסוקים.

גם אצל אברהם אבינו עליו השלום היו את שלשת סוגי הבנים. שהרי כתוב (בראשית כה, ו) 'ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות לבני הפילגשים ושלח אותם. הם היו מהסוג הגרוע ביותר. הוא לא התייחס אליהם והם לא התייחסו אליו.

אצל ישמעאל, אף שאברהם לא התגאה בו, הרי שישמעאל כן התפאר והתכבד באביו - (ובאמת עד היום הזה בני ישמעאל קוראים לעצמם בני אברהם). על כן נאמר בו 'אלה תלדות ישמעאל בן אברהם'.

אך הטובים מכלם אלו הם הבנים שדבקים באבותיהם ובתורתם, האבות מתפארים בבנים והבנים גאים באבות; זהו היחס שהיה בין אברהם ליצחק. לכן כתוב 'ואלה תולדות יצחק בן אברהם' ועוד נוסף בפסוק 'אברהם הוליד את יצחק' יצחק מתייחס בבנו של אברהם, אך גם אברהם מתייחס באביו של יצחק.

2. מהו כפל הלשון? ומדוע נזכר בפסוק שיצחק היה בנו של אברהם ואברהם אביו של יצחק?

הכתוב כא להודיענו לנו שכל אדם שמניח אחריו בן שעוסק בתורה ושומר מצוות, חביב הוא לפני ה' ובמיחד בשהוא צדיק בן צדיק. אברהם היה צדיק בן רשע אבל בנו יצחק היה צדיק בן צדיק. ועל כן כתוב 'ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק' כמו שהתפרש למעלה. כא הכתוב ללמדנו שיצחק שמח שהוא בנו של אברהם ואברהם שמח שהוא אביו של יצחק.

עוד פרשו, שהתורה הדגישה ש-'אברהם הוליד את יצחק' מאחר ורשעי הדור היו אומרים שאברהם לא היה אביו של יצחק אלא אבימלך.

וכן כתב ברש"י: "על ידי שכתב הכתוב יצחק בן אברהם הוזהר לומר אברהם הוליד את יצחק, לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה, שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעברה הימנו. מה עשה הקב"ה? צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, והעידו הכל: 'אברהם הוליד את יצחק'. וזהו שכתב כאן יצחק בן אברהם היה, שהרי עדות יש שאברהם הוליד את יצחק". כל מי שראה את יצחק הבין מיד ש-'אברהם הוליד את יצחק'.

הרשב"ם מבאר פי: "לפי פשוטו של מקרא לפי שאמר למעלה בישמעאל בן אברהם אשר ילדה הגר המצרית. אבל כאן יצחק, עקר בן היה לאברהם, שהוא הוליד את יצחק מאשתו הגמורה בדכתיב 'בי יצחק יקרא לה זרע'. וכן בדברי הימים לאחר שכתוב כי בני אברהם היו יצחק וישמעאל ובני קטורה, חוזר וכותב סתם: 'ויולד אברהם את יצחק'".

כתב הפלי יקר: "אף על פי שאמר שהיה 'בן אברהם', מכל מקום הצריך לומר 'אברהם הוליד את יצחק', לפי שנאמר בישמעאל: 'בן אברהם אשר ילדה הגר המצרית' (בראשית כה, יב). הרי שהזכיר לשון בן אצל אברהם, אבל התולדה תלה בהגר, הצריך לומר כאן שתאר הבן והתולדה הכל מתייחס אחר אברהם. כי בלשון עברי יש חלוק בין לשון בן ללשון תולדה, כי לשון בן נאמר לפעמים אף בלא תולדה, כי התלמידים קרוין בנים אף על פי שלא ילדם ממש ... וכן יש הבדל בין המלמדו ובין המולידו ממש, כי מה שהאדם מקבל טבע מלמדו זהו במקרה ולא בעצם והמקרה משתנה מצד המקבל. אבל מה שהאדם מקבל טבע מולידו זהו בעצם, ולא ישתנה אם יונח כך על טבעו ... לפיכך ישמעאל לא נקרא פי אם בן אברהם, כי לא קבל טבעו, זולת מה שלמדו אברהם ממעשיו הטובים וזה היה אצלו במקרה ונשתנה, שהרי לסוף יצא לתרבות רעה. לפיכך תלה התולדה בהגר, כי קבל טבע הגר המצרית ... אבל יצחק קבל טבע אברהם ולמד גם ממעשיו, על כן תלה הכל באברהם, הן לשון בן, הן לשון תולדה".

3. מדוע בלידת יצחק נאמר שאברהם 'הוליד' ולא כתוב "ילד"?

הפלי יקר כתב, שהמלה 'הוליד' דקדוק נכון הוא, כי אברהם הוליד את יצחק ואמו שרה

ומהי ההוכחה לזה? שהרי כתוב 'ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה הוא' - שניהם התפללו על ילדים - וכמו שכתוב ברש"י: "זה עומד בזוית זו ומתפלל, וזו עומדת בזוית זו ומתפללת". ובכל זאת: 'ויעתר לו ה' - כתב רש"י: "לו ולא לה, שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע, לפיכך לו ולא לה". זכותו של אברהם אבינו עמדה לו ש- 'אברהם הוליד את יצחק'.

במדרש מובא מעשה (שיר השירים רבה פרשה א ד"ה): "נשא אדם אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה, אינו רשאי לבטל. אמר רבי אידי: מעשה באשה אחת בצדון ששהתה עשר שנים עם בעלה ולא ילדה". הם פנו לרבי שמעון בר יוחאי והוא ענה להם: "כשם שנזדווגתם זה לזה במאכל ובמשתה כך אין אתם מתפרשים אלא מתוך מאכל ומשתה". עשו סעדה גדולה, ואמר הבעל לאשתו: אני מרשה לך לקחת אתך לבית אביך כל חפץ יקר שתרצי. מה עשתה אחר ששתה ונרדם? לאחר שישן רמזה לעבדיה ולשפחותיה ואמרה להם: שאוהו וקחו אותו והוליכוהו לבית אבא". באמצע הלילה האדם התעורר ושאל את אשתו: איפה אני? ענתה לו אשתו: "בבית אבא". "אמר לה: מה לי ולבית אביך? אמרה ליה: ולא כך אמרת לי בערב, כל חפץ טוב שיש בביתי, טלי אותו ולכי לבית אביך? אין חפץ טוב לי בעולם יותר ממך". למחרת חזרו שניהם לרבי שמעון בר יוחאי, "עמד והתפלל עליהם ונפקדו. ללמדך, מה הקדוש ברוך הוא פוקד עקרות, אף צדיקים פוקדים עקרות". ה', שמעריך תפלת צדיקים, ברח את האדם ואשתו בילד.

4. מדוע מציינת התורה ש- 'אברהם הוליד את יצחק' ושרבקה היא 'בת בתואל הארמי'?

כבר הזכרנו את טענות הכופרים שאמרו שאביו של יצחק היה אבימלך. אף שברור היה לכלם שלשרה קרה נס גדול שכן היא ילדה בגיל 90 וזהו נס יותר גדול מאשר הנס

אולם הרשעים באו עם שאֵלה קשה: אם אכן יצחק הוא בנם של שני צדיקים, איך זה יכל להיות שיצא ממנו רשע כמו עשו? כתב רש"י: "וכי עדין לא נכתב שהיא בת בתואל ואחות לכן ומפדן ארם? אלא להגיד שבחה שהיתה בת רשע ואחות רשע ומקומה אנשי רשע, ולא למדה ממעשיהם".

וכן כתוב בפלי יקר: "ורב בנים אחר אחי האם, על פן קבל אחד מן הבנים טבע של לכן ציד הרמאי ... מה שהיה עשו רמאי ומרמה את אביו, ירש מלבן הארמי שהיה נבל ורמאי פנודע". בא הכתוב להסביר שאמו של עשו, רבקה, היתה צדקת בת רשע ואחות לרשע. הוכחה שיש מורשת במשפחה שלה שהשפיעה עליה - בא הכתוב להסביר ש-אברהם הוליד את יצחק ממנו בא נכדו יעקב, ומבתואל בא נכדו עשו.

5. מדוע "שפדן" יצחק תפלות? ומדוע רק אחרי שהיה נשוי עשרים שנה? מה אפסר ללמד מנח תפלתו של יצחק?

כתוב במדרש (בראשית רבה סג, ה): "רבי יוחנן אמר ששפדן תפלות בעשר". וכתב רש"י: "הרבה והפציר בתפלה ... נתפצר ונתפיס ונתפתה לו". כל זה קרה בשיצחק היה בן ששים שנה, עשרים שנה אחרי שלקח את רבקה לאשה. למה חפה עשרים שנה ורק אז שפדן תפלות? לפי הרשב"ם, פרוש המלה 'לנכח' הוא - בשביל.

המשך חכמה מסביר שיצחק התפלל בעד רבקה - שכן הוא לא היה צריך להתפלל בעד עצמו כי הובטח לאברהם אביו שיצחק יהיה לו לזרע, כמו שכתוב (בראשית יז, יט): 'וקראת את שמו יצחק והקמתי את בריתי אתו לברית עולם לזרעו אחריו'. ליצחק לא היה חשש שלא יהיו לו בנים. לכן התפלל יצחק אך ורק בעד אשתו רבקה - שדרכה יולדו לו בנים. בכל זאת, למה שפדן תפלות? והמשיל בזה המגיד מדובנא: אדם שבא לבקש בקשה מהמלך לא מרבה ומאריך בבקשתו, אלא מדבר קצר ולענין. כל זה נכון כשהוא בא לבקש

מדוע חכה עשרים שנה? מבאר הפנים יפות, יצחק היה בן ארבעים כשלקח את רבקה לאשתו (בראשית כה, כ) 'ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה' - כשרבקה היתה בת שלש. היא לא היתה ראויה ללדת עד גיל 12 - אחרי עשר שנים. חכה יצחק עוד עשר שנים, כמו שכתבו חז"ל שאחרי עשר שנים הבעל מחיב לקחת אשה אחרת. בדיוק לקראת סוף עשר השנים האלו התפלל יצחק עבור אשתו. מתוצאות תפלתו של יצחק אנחנו יכולים ללמד את חשיבות וכח התפלה, כמו שכתוב (מסכת בבא קמא צב.) "כל המבקש רחמים על חברו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחלה". התפלל יצחק לנכח אשתו, בשביל אשתו - והוא צריך לאותו דבר - ולפיכך נענה תחלה, כמו שכתוב: 'ויעתר לו ה' - כי גם יצחק היה צריך לאותו דבר.